

ӨӨРДИЛГЕ СОЛДАТТЫҢ ОГЛУ СОЛДАТ

Сээң чаңгыс чер чурттуугларың

Дайынчылар ол хүн өөрдилгени Совет Армиянын болгаш Шериг-Далай Флорунун хүнүгө тураскааткан. Ол улуг байырлаага уткуштур өөрдилгеге шыгалдары дайынчы бурунгу күзүнчү.

Кызыл чурттуг Александр Жуковка бо өөрдилгеге шыгалдары тураскааткан. Чок, ол өөрдилгеге бир дугаар кирип турары ол эвес, а салбыр улутуучулар апаргаш эң башта «лар казын таныш» турары ол. Салбырнын дайынчыларынын нини чедипкени дээр командир харымсаалагы болур болтай.

Өөрдилгеге элөөн үр үргүзүлгөн. Александр Жуковтун өөрү, салбырнын солдаттары, нини түнөө калды болтура дээрин чугаалашыпшаан чыгышканар. Олар өөрдилгеге шөлүктөн кел чораш, командир Аркадий Приходьконун арынча топпа көрүп каап чорашканар. Дайынчыларга «салдыр демекти» командирнин ары «сөгелтер» чагавас. Мындаа-даа оон чүң-даа «шомчуп» шыдагашканар.

Александр болгашчөк-ла «Каа-Хем» хөмүр-даш разведка сактып кээр. Жуков анаа шериг баар мурунла ажалдап турган: Сааа болууну күш-ажыгы башып эгедээ бу дурдугеин болгашчөк сактып келер. Солдундардан оон чедипкенин дугайы ном-чааш, радиодан дынааш, өөрүгө дөөрөөр. Шериг соонда анаа ажалдаарыне чалаар.

Өөрдилгенин түнөөн Совет Армиянын болгаш Шериг-Далай Флорунун хүнүгө тураскааткан. Аркадий Приходьконун командир болууну дайынчылары шыгалдарынын сангыта кирген. Салбыр командир биче сержант Жуков, анаа дайынчылар Рахманов, Камшилин, биче сержант Саванцев олар-нын дайынчы мергежили бе-

дик дээрин командир демек-ляон. Гарнизонун кызыл-булуку. Солдундарга белеткек мында кидип тулук. Анаа дайынчылар Геннадий Шербаков, Леонид Стан, Анатолий Станис, сержант Александр Зверев олар—гарнизонда иденпей-лиг агитаторлар. Ал болур солдундар хүнүгө гарнизонун дайынчылары чонун төлөткөн оолдар, кыстары дээр боттарынын балдырашкымыл бүрүн, бээрине беленер. (Устунде чурутта).

Д. ЧЫДЫМ,
А. ЗАЙЦЕВ.

Кышкы дүң дүжүп, сымды-тар четчи келген. Мурунда чоруп көрбөз болгаш, черини уг-лун орта-ла биядым. Бүгүчү-чигилдерин, бүгүчүчү эленинчериг шаттар тава-раан, эки икенинчээ топка орук. Чаа чаган чаш хары хат хөрүктөп каан. Машина чамалыкта «буруй-даа» бергидээр.

Долгандар хавак-биле хүрүзеткен жымж ийгиликтки ил өө бо тур. Мачыннар мал-муганын шалга-ла кайда-ла кайкып, кидип-ле шай-лаан олураар. Калбак арын-ниг, чамык шыртыл, хүргүч карактарыл, көгө-шымараа дөткөн хөрү, чон салалары керекчил турар. Назм дөгү берген, мичалажок ам-лаа чунан бутам кудуруулаа тукса, салбаа кире эр дөрдө олур. Эки турары, а ам «Коммунизмни херсиз» сохотун хойжуу Оюн Часыгбаевин Селин-оол ол болду. Мачын-нын өөңгө аш шай аартан олур, оон амы ажал-хер-терин сохотуралымыс.

Мал калдарында барык-ла үжөп чылдып күтүрүп тур мен—деп, Оюн Часыгбаевин чугаалааш. — Хөрөп-даа калдар, чүренин шымы херек. Черде калдарбан малым чок-лох, шык, ийек, чыгы, төсө дээр. Хөйүн матын калдар-гаш хорозым-даа кирбисин. Баш-саны күчү, берген тур-тур. Оон дээр чыл. Бүгүчүчү шалга-мачтаа эл келди.

Оюн Часыгбаевин хой кал-дарында мергежээ, мастар болган. Болууну байлак дур-жугаан ам амы-тарга кү-жөдөн-биле ламдыл, олар-нын санын чонунга даган, амынчыл болуп турар.

РОВНО ЧАНЫНГА ДУНЕ

сөөлгү чылында ирчигештер-ни баш бурунун 3 кг дүк-тү кыргып алдырып күлүктөн.

— Тыва эки тураскааткан-биле калды Ала-чурттуг улуг дайын-чынын фронттарында барып эвез эвес маалымдык чорук-тары кылган болтай сикер. Оон бир солун таварылаан сактып көрүрөм, Оюн Ча-сыгбаевин—деп, фронтчулаа дилдигин.

— Сактыр болза чүрө-лө хой. Ала-чурттуг улуг дайын-чыга тилелгенин 35 чыл оо-баа бо чылын болур. Бизин-гаш эркен туучушкунарын сактып олурар-дыр мен—деп, Оюн Часыгбаевин болуун сактышкынын эгеледи.

1944 чылдын февраль. Немет-фашисттер эжелекчилер-ин совет шеригар бистин То-рзон черистен массалык-биле үндүр сымары, дайынга эжелетирген хоорайларын болгаш суурларын үлү-үлү хостап эленинчиги үеи Не-мет-фашисттер араатанарын чылча шактырып-биле Тыванын омузундан фронтга челе берген тыва эки тураскаат-канын дайынчы улуг ийги-тинерин тургузукчуу ми-чар Ровно чанынга болган.

Принц карангыш ажал-ла, совет шеригтер Ровно хоорайнын чанынга чедип келген. Дин-биле калы шал-кында хостар деп дужаал-дын састыгына тыва эки ту-раскаатканын баша кирип тур-ганы совет шеригтер алган. Аткалышкынын дүң бери утуктаган.

Дайынга ламыктаар, үе-ли, бузулган Ровно хоорайга

Улуг Тиелелгениң

35 чылынга

хире-хиреде чалар оттуң чидиг кызыл дым дээр шаар чыл-байынны үнүп, карангыш оттуң чырыда-лаа бергидээр. Неметер хоорайны ууткаар соругла-биле бажык-балгалта өжөгөр өрттөп турган ол.

Карангыш дүң. Дээр бүргө. Хадимарлап, ол хар чап тур-гаш, Шеригарин идик-хөв хөк мөөн. Ол шинелдер-биле терге сарса, малгаш, доурак дутталдыр доштаваан. Шүг-жүрей чериниң болгаш эл харын сугда шымырдыр сак-дал балды турары дымдары. Селин-оол, адмыны дег мөгө-шымар, чон салаларыг ол-дун эжиниң экинчи кырында ол шинелден салгыш, сым-ранган:

— Суг ийиксей-дир сен бе?
— Суксанчы-дыр.
— Мен сооп баргаш, эки

чымшыгаш, мындай угуу-мас апар. Идиктерин иш-тинде суг чайтынайым чо-рор.

Шаап халлап киреринге эл-тер черлерин ээлеп алгаш. «Бурунгаар!» дээр команда калган-на, үер болду деп ма-нап чыкканар.

Оюн Олактын командирин чорайын биргаш алаа улуг эвес хеминтерин эригити оң-гулаан алган. Оюн Часыгбаевин Селин-оол ол алаада турган. Анаа дайынчы Оюн Селин-оол мөгө-шымар эр боорга, анаа хой түлөмөт огу чүктөткөш, түлөмөтү Түме-тейге ок сүп, бээр кылдыр эл-тер каан. Фронтта барган баштайгы хүндө эгелдиз-ле олар чарылбаан, Ровно хо-орайны хостары дээр туш-чушкунун булузунда дүң олар баа-ла калы чыткан.

Чанында хеминтерин суу

Биче сержант Владимир Кунгарга ол минуталар утту-дурбас. Оон ийн талазында кы-лаштажып чорашы өөрү оол-дар катык-хөгүтү, Владимир-нин эвес, а оларын боттарыны кыска хуусаалыг шөлөжө Кунгар улуп келген чүве дег, чугаалажып чорашканар.

— Орук-суур эки чораш кел. Эш-өргө, төрөдөргө ба-йырымыс чедирер сен—деп, олар оон соондан алтырган.

Самолеттин турбиналарынын даажы чорту олжунал чор-руй чиде берген. Кунгар сам-олеттин үнүп өрө, төрөөн чери-нин арыг агаарын хөрөк дө-лүр харамыгып ыткан.

Кызылгаш тонмай-лаа, Чаа-Хөлчө халпак. Кара ча-жылан ойноп өскөн кудумчу-ру, хаак атын мулупкаш, до-ураан дозуналдыр кызыл-даван тутуп турган оруктары. А оон бажыны дөө ол. Херим киниңде аап-саап чүве кылып кылаштал турган незиниң эр-гим дурт-сынын Кунгар ырак-тан танып каан. «Ана-ай!»

ШЕРИГНИҢ, ФЛОТТУҢ АМЫДЫРАЛЫНДАН

УРАЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК-ТУГ ШЕРИГ ОКУГУ. В. И. Ленинниң төртүткөнү хүнүгө тураскааткан коммунисттер суб-ботникке белеткек ажылдарын комсомолчу активистер кал-тан А. Петев, улуг лейтенант С. Ивченко, В. Зубалей олар ажалдааштан чорудуп эгелдиз. Оларын эгелдизикчи-биле салбырга ленинчи ораамда де-рин.

А лейтенант М. Носков ко-мандалаан тергиги салбыр-нын комсомолчулары ленинчи коммунисттер субботник хүнү-де тактиктиң кичээлдер кызы-нын дерялгенин доорар.

В. ШЕКОТОВ,
Подполковник.

КЫЗЫЛ ТУКТУГ СОНГУ ФЛОТ. Кольск чартык орту-дуктуң эрини дургаар шөлүп чоруткан постуларже болган гарнизоннаже корабалдыг агитбригада үнүкөн. Ону по-полковник В. Кащенко удузтуп чорур. Агитбригадынн со-ставында В. И. Ленинниң Төп музейинн лектору Л. Абра-мов, Флотта культура-чыры-дымшын албан черлеринн төлө-лөри баа бар.

Сонгукчулар бригадын улуг өөрүшкү-биле хулап ап, В. И. Ленинниң төртүткөнү хүнү-ден бээр 110 чылынга болгаш ам болур сонгудаларга ту-раскааткан лекция, беседаны дымлап, солун утка-шымары, байлак программалыг кон-церти көрүп, агитбригадынн кежигүнеринге өөрүп четтир-генин илеретип турар.

А. ВЕЛЕДЕЕВ,
Лейтенант.

деп алгырыксааы келген, ми-чалаа-даа боосташы борбак чүве дуй ап, чүрээ дүргөн-дүргөн соо берген. Олунуң чедип келгенин билип каан-зыг, ааа хая көрүп келген.

— Олунуң! Көк дээр-ле бо!

Олунуң канчал чедип кел-генин, эки чораш бо дээрин айтырып, каш сөс солчупкаш, аш-чөм, аяк-сава дээр ааа түвүрөй-ле берген. Владимир турук альбомун адып орташ, ачаанын шериг шиналдарын сүп каан хааржакчыгагыт сактып келген. Алаа шериг хөрөөн бөжөн чылдары кон-чүт эки эрттиргеш келген. Хааржакчыгагыт ажалдашкан, Болота карактарында бүдүр-вөөн. Ачаанын шиналдары-нын кырында болуун чага-лары.

Болуун чагааларынын би-раазин ол помчаан. Ийн-ла мында деп бижээн болган: «Мени бронетранспортер баш-нарыкчыгагыт томуйлады. Тулган-на техника! Баштайгы

ичээлдерден-ме ону башна-рынга билиг херен дээрин медереп билдим. Бергелерден көртпөс мен, ааай, ачай. Со-рулгамга ыяап чедер мен.

Чүгө диге мээң биле кады кайгамчык дайынчылар шериг хүлээлгезин эрттирип турар: орус Николай Востров, назах Урал Манжалов, грузин Реваз Киканидзе болгаш оон-даа ес-келер бар Олар мөңзө бүгү та-ла-биле дузалажып турарлар».

Бо чагааны сержант Миронен-ко-биле беседаткан соонда бижэениң ол сактып келген:

— Дайынчы кижи ыныг болбас. Час соонза, малгаш-тыг орук дег, чүгө мышыра-рып бады барды. Бажың кө-дүр!

— Мөңзө апок-тур, эжим сержант—деп, ол чугаалаан.

Өөрдилгеге үезинде ма-шинач чайып ал чактып. Ат-кылажышкына чедипкени чок болду. А өөрдилгеге чы-лынып эгелдиз «тергиги» дайынчы болуун хүлээлип туржук сен... Ичээлде мин-

дыг-дыр. Болота—деп, ол уламчылаан:— Сени мен бо-лума дагынын алмын, удуз-лажык боор сен...

Мироненко эки кижин. Сөг-лаан сөзүңге эа болган. Вла-димир оон дайынчан эрпейя тургаш, кызымаа-биле хүн бүрү бурунгаарлап орган. Оон соонда чедипкениңге чал-гыналгаш, бо чагааны би-жэни ол.

Сөөлгү чагаанын номчувайы чыткан-ла, уткаын билип каан. Ийн СЭП кежигүнерге кирип алганын, тактиктиң ка-чалдерге эки демектери, са-гылга-чурумну болгаш эрес-маалырыг чоруп дээр биче сержант ат алганын, бааа не-лээлп челе бээрин ол бижээн.

Болотаның бодааларын ажалтыгдан ажиктин кыжы-раан даажы үзе кирипкен. Арынча хүлээлгүт чайы-наан алаа бо эрпип артап ор-ган. Ажалтылар кыскажып-кан.

— Чедип келгениңге өөрүп

тур мен, огул. Коммунист болганын дээр оон-даа ар-тык...—деп, ааа арта шүлө-төпкөн, кырган солдат оглу-нун хөрөөнде дайынчы шы-галдарын демектерин көргөш, өөрүшкүлүг хүлээлгүрөш, стол кырында акыс ажык дем-ги хааржакчыгагыт айт-каш чугаалаан:

— Курлавырже каажып кээринге, бо хааржактын тө-лө-лөү алаа аартаар-ладыр. — (Адазын чүгө аалдыртп турарын Болота билип каан.) Хааржакты камныг ап алган, оон хээлгит кидыгыларын көргөш, холдары-биле суйбай тутушаан. — Сеп таалажып каап турган, сеп орунуну лүдмал ээлептер, а оңтүшү оол солтур. Анаа бо хааржа-кчыгагыт камчып бээр бис. Кунгарларын өг бөдөөнүн дайынчы асафетазы бо бо-дур.

В. ВЕНИМИНОВ,
подполковник.

«РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КУШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАРНЫ» БО ҮНДҮРҮЛГЕЗИН СОВЕТ АРМИЯНЫҢ БОЛГАШ ШЕРИГ-ДАЛАЙ ФЛОДУН ХҮНҮГЕ ТУРАСКААТКАН

ДУУНГУ МАТРОС — БОГУН МАЛЧЫН

— Салбыр! Деневжирер! Томааның!—деп, коман-дир командылар чериниң дужаалын ыткыткыр төдө ү-биле помчаан: «Сутта дүшкөн оолдун амы-тыннын эрес-дидими-биле камгалап алганы дээр улуг матрос Киров Хомушкунга болгаш оон алаа чораш аштери матростарга командылар че-ри байыр чедирбешкан, улуг матрос Хомушкунга аалынча чаган каары-биле эжелет чок шөлөни берип тур...»

Номчуп дооскаш, оларын холдарын дымдыг туткан.

Хомушкунга чангыс салбыр-да ийн эжи-биле далай кы-дымга дайынчы алаага кууседип чораш. Сооксу-маар хүн болган. Далай кыны доуп, чен ший-лейдир батып турган. Да-лайыларан ырак эвезте, доштагы берген черге би-чили оол конькилеп тур-гаш Хомушкунга көргөн.

Хенерте алгы ымынап кааш, Хомушкунга хая кө-рүп келген. Демги бичин оол асыкынаан уу-биле ба-лыкчыларын оо шаап каан черинче дүжө бергенин эс-керип каан. Матростар ма-биле келген, хөв-биле сүг-же шурай бергенер. Ка-тал-катап шымынп турган, оолду уштуп алганар.

Оолда тын-лаа чок. Кылы-мал тынышкыны каш катап кылдырган соонда, оолдун чүрээ соп эгелдиз. Шаг чок карактары-биле оожум кө-рүп келген. Оолду ымыне-ге эжелеткенер. Кам хо-ганда оол сегий берген.

Балыкчылар суурун күлүккө оолдун ада-нези, төрөдери болгаш өскө-лө-лө чыгып келген, матрос-тарга чүрөктин ханымынла

өөрүп четтиргенин илерет-пишаан, хол шактары бе-лекке бергенер.

Кызыл Туктуг Балтий флорунуң курлавыр улуг матросту Киров Хомушкунга болгаш оон алаа чораш аштери матростарга командылар че-ри байыр чедирбешкан, улуг матрос Хомушкунга аалынча чаган каары-биле эжелет чок шөлөни берип тур...»

Номчуп дооскаш, оларын холдарын дымдыг туткан.

Хомушкунга чангыс салбыр-да ийн эжи-биле далай кы-дымга дайынчы алаага кууседип чораш. Сооксу-маар хүн болган. Далай кыны доуп, чен ший-лейдир батып турган. Да-лайыларан ырак эвезте, доштагы берген черге би-чили оол конькилеп тур-гаш Хомушкунга көргөн.

Хенерте алгы ымынап кааш, Хомушкунга хая кө-рүп келген. Демги бичин оол асыкынаан уу-биле ба-лыкчыларын оо шаап каан черинче дүжө бергенин эс-керип каан. Матростар ма-биле келген, хөв-биле сүг-же шурай бергенер. Ка-тал-катап шымынп турган, оолду уштуп алганар.

Оолда тын-лаа чок. Кылы-мал тынышкыны каш катап кылдырган соонда, оолдун чүрээ соп эгелдиз. Шаг чок карактары-биле оожум кө-рүп келген. Оолду ымыне-ге эжелеткенер. Кам хо-ганда оол сегий берген.

Балыкчылар суурун күлүккө оолдун ада-нези, төрөдери болгаш өскө-лө-лө чыгып келген, матрос-тарга чүрөктин ханымынла

Ш. САЛЧАН,
Сесерлиг сөс чыл шө-лө-лө-лө директору.

ССРЭ-НИҢ ЧЕПСКЕТИҢ КУШТЕРИНИҢ ТӨП МУЗЕИИНДЕ

ЧУРУКТА: Ада-чурттуң Улуг дайынчыга турас-кааткан экспозициялар чанында.

О. БУЛДАКОВТУҢ ФОТОЗУ.

СЭТА-ның фотохрониказы.

КИЧЭЭНГЕЙГЕ АЛЫР

жаапаш, оларга чем сөөрт
рун организаствайн турарла
Ындыт харысалга чок ч
руктун уржуундан 1980 ч
дын январьнд дургузунд
«Революциянын чалбыжы
«Кара-Хаак», «Х Улуг хурал
«Бурунгаар», «Бүрэн» болга
«Шинилиг» соххостарын а
алдаа турар ишчелер чалы

хоста азырдала турар 300 аял жашы зоохотектинги ма бауларга бадуру чемири чивей турар. Мычынгаши нукта 700—800 грам немел делди алмашкын орунуга чыккы 228—300 грам чедирги турар. Планди каруушкынны бау азырдала турар шыраа чыккы 200—300 грам чедирги чам кууларыварыа тургуз турар жукурлу, а шыкынны чхисине 2—3 хонтууга ба кууларывы чок болуп турар.

Чоокта чаа болуп азыр каткышкымынны феул хурулхити ба дукагыша шыкын чутуа болган. Алла сч хохтаринг чамлык харысма чос ууругжукларын Чы АССР-инг Министрлер Таш

зыныг болгош хэрээлэг хүдэр
гэвч хүүсэдирингө төлөлт

Чурт аштыга аът күр
дери жолдасы талас
дыз партия болгаш чакыт
салып түрүр сорулгаламын,
закониктиги күчүсүр дэ
бар арга-куралдарымын аж
дып, күрүнгө кел шымарлы
мал продуктуларымыз бээр
дэ ажал-дзай ажылдакчы
рымын негеттенип түрүр.

В. ТУМЕТЕН

ЮКЭ ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

БЕЛГРАД. (СЗТА). Югос
лавияны коммунистер ашдэ
нип ТК-ынын пленуму а
болган. Нийтислэге ЮКЭ-н
баштакчы ролун узам ыл
дып ашды. Ашдыкышкы

ЮСФР президентин, Ю
нин даргазы И. Броз Тито
дүрген сегирин күзәэн чаг
ны пленум чоруткан.

П Е К И Н —
расистерниц
эвилелчиз

[illegible]

турар. Мурнуу-африкан болг
кыдат албан кижилеринин ал
зынга, калы-лаа 98жыт ужу

жымшынчары болган. Бул
ин Преторияда дипломатия
харизмаларына багыт ал-
ган. Нотусунга негиздел-
ген сатым болсо, алар Нам-
бияны бөлүшү болбаш. Родезия
нын 42,7% 83-чү
нын үлүш көбүрүчө, ошол
жыл элдеринин дауу-чуру
«деген» үлүш көбүрүчө. И-
лдерин бөлүн бөлүн бөлүн
ин кылат төзөлүштүк бер-
Пекунин болган Претори-
ин ачык база чакыт пол-
тинтиг калы ажалдагылар
экономикага болган салы-
рылдарынын жүкүнүнүн
ин калыбынанын-биле
межи турар. Италияны «Ри-
жон» журналынын сая-
ддерин дауулар айтыр, 19-
чыла оларын арзанга 6
чыл сарылыштын 25% а-
рыш. 1976-жыл 1976-жыл
ойа түшк 10 миллион дол-
турган болсо, артыктын
баштагы чакта азыркын
дүртүнчүсү ош түш 170 ми-
лион ажалы дауулар болган
Иоганнесбургтүг «Рамк дай-
мейт салыну бийлик.

